

Karpiński, Andrzej

"Warszawa na mapie Polski stanisławowskiej. Podstawy gospodarcze rozwoju miasta", Barbara Grochulska, Warszawa 1980 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 72/4, 802

1981

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

otwarty stosunek do cudzoziemców i Żydów, aż po kwestie religijne postawione w sposób bliski francuskiemu „chrześcijaństwu oświeconemu” (termin P. Hazarda), weszły na trwałe do wachlarza postulatów pełnego Oświecenia. B. Kryda uważa Bohomolca za prekursora nowego społeczeństwa, przygotowującego je do mającej nastąpić kapitalizacji życia społecznego (s. 133). Ocena ta dotyczy nie tylko głoszonych przezeń poglądów. „Ten pracowity nauczyciel, redaktor, wydawca, tłumacz — całą swoją osobowością reprezentował typ nowego człowieka. Konieczność zdjęcia sukni zakonnej nie zaskoczyła go ani nie pozbawiła pozycji życiowej”. Toteż sugerowane początkowo nieśmiało przez autorkę przekonanie o potrzebie zaliczenia go do inteligencji, w miarę przedstawiania materiału dowodowego w książce, staje się bardziej kategoryczne. Trudno się z tym nie zgodzić.

Książka Krydy będzie nieodzowna przy rozważaniach o początkach Oświecenia, zwłaszcza o tak zwanym przełomie oświeceniowym. Sięgać będzie po nią zarówno historyk kultury czy badacz mentalności, jak historyk szkolnictwa, czasopiśmiennictwa itp. Ciekawe, integralne ujęcie różnych sfer działalności Bohomolca może okazać się inspirujące co najmniej w tym samym stopniu, co ważne są ustalenia szczegółowe przywracające pisarzowi należne miejsce w historii literatury i kultury polskiej.

L. K.

Barbara Grochulska, *Warszawa na mapie Polski stanisławowskiej. Podstawy gospodarcze rozwoju miasta*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1980, s. 308.

W epoce stanisławowskiej odnotować można wzrost liczby i znaczenia szeregu czynników określających stołeczny charakter Warszawy. Zgodnie z tytułem autorka koncentruje się na sprawach ekonomicznych, w nieznacznym tylko stopniu uwzględniając sferę polityki i kultury. Pierwsza część rozważań to próba określenia miejsca Warszawy w Europie, kraju i regionie. Autorka analizuje tu m.in. pozycję miasta w ówczesnej hierarchii administracyjnej, politycznej i religijnej, a także w układzie komunikacyjnym Rzeczypospolitej.

Druga część rozprawy (rozdz. II—IV) poświęcona została problemom zasięgu i sposobu oddziaływania przedsiębiorstw handlowych, rzemieślniczo-przemysłowych i kredytowych stolicy na prowincję. Szczegółowo omówiono m.in. kierunki i strukturę przywozu i wywozu, aktywność środowiska wielkich kupców, przemysłowców, finansjery itp. Zdaniem B. Grochulskiej mimo iż ówczesna Warszawa mieściła się w szeregu dużych stolic europejskich, jej pozycja jako znacznego ośrodka administracyjnego, politycznego i gospodarczego Rzeczypospolitej nie powiększyła się na tyle, na ile można by się spodziewać. Oddziaływanie jej miało bardziej regionalny niż ogólnokrajowy charakter. Z drugiej strony procesy gospodarcze jakie tu zachodziły (rozwój manufaktur i instytucji kredytowych) mimo niezbyt wielkiej skali wpływały na rozsadzanie dawnych struktur społecznych; to ostatnie zjawisko zaznaczało się znacznie silniej niż w jakimkolwiek innym ówczesnym mieście polskim.

Interesujące są uwagi dotyczące odbicia stołecznej roli Warszawy w świadomości współczesnych. Wykorzystano tu relacje przedstawicieli wszystkich warstw społecznych oraz opinie cudzoziemców. Wskazują one wyraźnie na fakt, iż o ile w oczach przeważającej części szlachty i magnaterii przywództwo Warszawy było kwestionowane, o tyle w odczuciu przybyszów z zagranicy, większości mieszczanstwa i rodzącej się inteligencji pełniła ona już wówczas rolę stolicy w mniej więcej dzisiejszym rozumieniu.

Podstawę źródłową pracy stanowią rejestry cel, spisy długów i wierzytelności, inwentarze, rachunki i korespondencja, znajdujące się m.in. AGAD, Bibliotece PAN w Krakowie, Bibliotece Jagiellońskiej, Ossolineum itd. Bardzo cenne są pracowicie zestawione tabele i mapy.

A. K.